

УДК 342.8

ВИБОРЧІ ПРАВА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Шевченко І.Ю.

THE RIGHT OF CITIZENS TO PARTICIPATE IN ELECTIONS AND REFERENDUMS IN UKRAINE: PROBLEMS OF IMPLEMENTATION

Shevchenko I.

Стаття присвячена найбільш актуальним проблемам реалізації виборчих прав громадян України, в ній запропоновано можливі шляхи вирішення. Зроблено такі висновки: 1) слід якнайшвидше вирішити питання щодо визначення єдиного порядку розрахунків дати проведення голосування на виборах, який би не порушував основних принципів виборів - періодичних і рівних; 2) серед пріоритетних питань розгляду на порядку денному Верховної Ради України має бути питання прийняття Закону України «Про місцеві референдуми».

Ключові слова: вибори, виборче законодавство, голосування, Конституція України, принципи виборів, референдум, строк повноважень, установча влада.

Постановка проблеми. Реалізація конституційних прав громадян брати участь у виборах та референдумах є найбільш впливовими формами здійснення безпосередньої демократії в Україні. Бо серед інших результати волевиявлення населення саме через ці форми мають практичні наслідки, які полягають в обов'язковому виконанні органами влади України волі громадян. Але часті, безсистемні та невиважені зміни, що їх зазнає Конституція і чинне законодавство України в сфері регулювання виборів і референдумів, створюють проблеми в реалізації зазначених прав громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження визначеного проблемного напрямку не втрачає своєї актуальності протягом усього періоду існування незалежної України. Так, цим проблемам приділяли увагу Ю.Г. Барабаш, О.В. Батанов, Ю.Б. Ключковський, О.В. Скрипнюк, В.І. Співак, М.І. Ставнійчук, В.М. Шаповал, Л.М. Шипілов, О.І. Ющик та ін. Але на кожному етапі розвитку України виникають раніше не досліджувані питання, або такі, що потребують нового вирішення у зв'язку із загостренням політичної ситуації в країні.

Мета. За мету представленої статті було визначено виявити найбільш актуальні проблеми реалізації виборчих прав громадян України та запропонувати можливі шляхи їх вирішення.

Основні результати дослідження. Конституція України закріплює вихідні положення уповноважу-

ючо-виборної діяльності народу [1, с. 149]. Будучи носієм суверенітету та єдиним джерелом влади в Україні, народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та місцевого самоврядування (стаття 5 Конституції України), а також закріплює таку форму здійснення влади народом, як вибори (стаття 69 Конституції України). Вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Виборцям гарантується вільне волевиявлення (стаття 71 Конституції України); забезпечується право громадян України брати участь в управлінні державними справами, вільно обирати та бути обраними до органів державної влади (стаття 38 Конституції України).

Положення, що регулюють виборчий процес в Україні, закріплені в Законах України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 року № 474-XIV [2], «Про вибори народних депутатів України» від 11 листопада 2011 року № 4061-VI [3] та «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 10 липня 2010 року № 2487-VI [4].

Серед проблем організації та проведення виборів актуальними виявилися питання строків повноважень виборних органів і відповідно визначення строків проведення чергових виборів та дати голосування [5, 6]. Проблеми строків повноважень і визначення дати проведення голосування на виборах стали вже традиційними в практиці національного державотворення. Зокрема вони торкнулися свого часу Верховної Ради Автономної Республіки Крим [6].

Питання порушення строків повноважень виборних органів безпосередньо впливає на реалізацію установчої влади в Україні, бо саме через здійснення індивідуального акту голосування кожен окремий громадянин здійснює одну з форм реалізації установчої влади в Україні - формування органів влади (у цьому випадку - виборних органів).

Слід наголосити, що чітке дотримання вста-

новлених Конституцією України та чинним законодавством строків повноважень виборних органів і, відповідно, визначення строків виборів є однією із гарантій належної реалізації установчої влади в Україні. Конституційний Суд України (далі - КСУ) неодноразово висловлював правову позицію щодо особливого значення принципу періодичного характеру виборів, зокрема в Рішеннях від 28 квітня 2009 року № 8-рп/2009 та від 4 червня 2009 року № 13-рп/2009.

Так, згідно з пунктом 3.1 мотивувальної частини Рішення КСУ від 28 квітня 2009 року № 8-рп/2009 велике значення для функціонування демократичної держави, її республіканських засад має встановлений Конституцією порядок формування органів державної влади, зокрема періодичність їх обрання та призначення [7]. У пункті 5 мотивувальної частини Рішення КСУ від 10 червня 2009 року № 14-рп/2009 вказано: «У статті 141 Конституції України встановлено п'ятирічний строк, на який обираються депутати сільських, селищних, міських, районних, обласних рад. Цим строком означена і періодичність проведення виборів до органів місцевого самоврядування». У цьому рішенні КСУ зазначив, що строки проведення виборів є важливим інституту гарантії реалізації виборчих прав громадян [8].

Принцип обов'язкових виборів закріплено частиною п'ятою статті 76, частиною першою статті 77, частиною п'ятою статті 103, частиною другою статті 141 Конституції України (зазначені статті встановлюють строки повноважень виборних органів та дати чергових виборів до цих органів, чим і забезпечується їхня періодичність і наступність).

Принцип періодичних виборів відомий ще й як принцип ротації, сутність якого полягає в тому, що він пов'язаний з правовим обмеженням повноважень виборних органів за строками їх виконання. Фактично і юридично це означає, що вибори повинні проводитися в обов'язковому порядку та через певний проміжок часу. Принцип періодичних виборів кваліфікується як загальна умова визнання їхньої правосуб'єктності в деяких міжнародних документах (стаття 21 Загальної декларації прав людини, затвердженої Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року; пункт 5.1 Документа Копенгагенської наради Конференції з людського виміру Ради з безпеки та співробітництва в Європі від 29 червня 1990 року), а також у національному законодавстві. Закріплення в законодавстві строків переформування виборних органів, з одного боку, забезпечує стабільність їх функціонування, а з іншого — гарантує змінюваність депутатів і посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування за результатами голосування. Принцип періодичних виборів гарантує не просто ротацію виборчих органів, а своєчасну їхню змінюваність, що є важливою гарантією від узурпації влади, стабільності конституційного ладу в дер-

жаві та належної реалізації установчої влади в країні.

Виходячи з вищезгаданих теоретичних та нормативних положень, можна дати цілком об'єктивну оцінку стабільності конституційного ладу в Україні. Всім уже відома тривала дискусія щодо визначення строків проведення чергових президентських виборів у 2010 році. Нарешті, лише визначилися з цим питанням (маються на увазі чергові президентські вибори 2010 року), назріло інше - тотожне - строки проведення чергових, але вже місцевих виборів.

Підставою для такого непорозуміння стало прийняття Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV, згідно з яким строки повноважень Верховної Ради України та місцевих рад було змінено з чотирьох на п'ять років. Нагадаємо, що більша частина змін, внесених до Конституції Законом № 2222-IV, набула чинності 1 січня 2006 року. Але зміни, що стосувалися строків повноважень органів місцевого самоврядування, а саме: змінена редакція частини першої статті 141 Конституції України щодо п'ятирічного строку повноважень депутатів місцевих рад набрала чинності аж 25 травня 2006 року, бо відповідно до положень розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року встановлювалося, що норми частини першої статті 141 Конституції України в редакції цього Закону набувають чинності з дня набуття повноважень Верховною Радою, обраною у 2006 році. Як відомо, народні депутати України п'ятого скликання, обрані на чергових виборах до Верховної Ради України 26 березня 2006 року, прийняли присягу 25 травня 2006 року. Саме в цей день відповідно до положень частини четвертої статті 79 і частини другої статті 82 Конституції України набула повноважень новообрана Верховна Рада. Тобто це відбулося вже після проведених 26 березня 2006 року чергових місцевих виборів. Тож на час проведення чергових місцевих виборів чинною була редакція частини першої статті 141 Конституції України від 28 червня 1996 року, яка передбачала, що строк повноважень депутатів місцевих рад становить 4 роки.

Тому органи місцевого самоврядування, обрані на чергових місцевих виборах 2006 року, було сформовано на 4 роки. Але цим проблема не вирішилася, бо, починаючи з чергових виборів 2010 року, виборні органи місцевого самоврядування мали формуватися за зміненою Законом № 2222-IV редакцією Конституцією на різний строк: голови - на 4 роки, а депутати місцевих рад — на 5 років. Зазначену конституційну колізію щодо різного строку повноважень виборних органів місцевого самоврядування на рівні поточного законодавства намагалися виправити. Та логічно було б починати з норм Конституції, а не навпаки, як це було зроблено в нашій ситуації. Так, зокрема, положеннями Закону України «Про вибори

депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 6 квітня 2004 року № 1667-IV було встановлено, що сільські, селищні, міські голови обираються строком на п'ять років, починаючи з чергових виборів у 2006 році, за умови набрання чинності Законом про внесення відповідних змін до Конституції України. Як вже було зазначено, зміни щодо строків повноважень виборних органів влади, у тому числі й органів місцевого самоврядування, до Конституції України в грудні 2004 року було внесено, але вони не торкнулися строків повноважень сільських, селищних, міських голів. Їх строк повноважень дорівнював 4 рокам. Отже, у зв'язку з тим, що відповідні зміни, як передбачалося в Законі про місцеві вибори щодо п'ятирічного строку повноважень голів, не знайшли свого закріплення в Конституції України — положення Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» щодо зміни повноважень голів не набули чинності. Крім того, вони мали бути визнані неконституційними, бо суперечили положенням Конституції України. Але ні на час проведення чергових місцевих виборів 2006 року, ні на наступних виборах 2010 року зазначена суперечність між нормами Конституції і Закону про місцеві вибори з боку КСУ правової оцінки не отримала.

Орган конституційної юрисдикції лише ще раз підтвердив зміст норм Основного Закону, виклавши свою позицію у відповідному рішенні. Так, 4 червня 2009 року КСУ прийняв Рішення № 13-рп/2009 у справі за конституційним поданням Київської міської ради щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 141 Конституції України, відповідно до якого положення, що встановлюють строки, на які обираються депутати до складу сільської, селищної, міської, районної, обласної ради чи сільський, селищний міський голова, слід розуміти так, що при обранні цих осіб на чергових або поза-чергових виборах на них поширюються відповідно п'ятирічний і чотирирічний строки повноважень [9].

Виходом з такої ситуації могло бути лише встановлення для всіх виборних органів місцевого самоврядування однакового строку повноважень.

Тривалі дискусії щодо визначення строків повноважень виборних органів місцевого самоврядування, які виникли в результаті внесення до Конституції України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року, частково були вирішені досить цікавим способом — рішенням КСУ від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010 [10]. Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня визнаний таким, що не відповідає Конституції України. Так, 30 вересня 2010 року була повернена Конституція України в редакції 28 червня 1996 року. І чергові місцеві вибори, які відбулися 31 жовтня 2012 року, вже проходили за по-

верненою редакцією Конституції, яка встановлювала однаковий для всіх представницьких органів місцевого самоврядування строк повноважень — 4 роки. Проблемна ситуація щодо строків повноважень була вирішена, але виникла інша — дотримання принципу періодичних і рівних місцевих виборів. Вона була викликана призначенням чергових місцевих виборів на 31 жовтня 2010 року. У чому ж справа?

Нагадаємо, що на час проведення чергових місцевих виборів 2006 року чинною була редакція частини першої статті 141 Конституції України від 28 червня 1996 року, яка передбачала, що строк повноважень представницьких органів місцевого самоврядування становить 4 роки. Виходячи зі встановленого Конституцією 4-річного строку повноважень, виникає цілком логічне запитання: чому голосування на наступних чергових місцевих виборах було призначено на 31 жовтня 2010 року? Якщо уважно порохувати, виходить, що період між попередніми черговими місцевими виборами, які відбулися 26 березня 2006 року, і наступними черговими місцевими виборами, які відбулися 31 жовтня 2010 року, становить 4 роки і 6 місяців, тоді як конституційний строк повноважень представницьких органів місцевого самоврядування — 4 роки. Незрозумілою є техніка підрахунків щодо визначення дати голосування на чергових місцевих виборах.

Якщо використати інший підхід до підрахунків щодо визначення дати голосування на чергових місцевих виборах, який би базувався на реальних строках початку і закінчення повноважень представницьких органів місцевого самоврядування, виходить, що також порушується встановлений Конституцією 4-річний термін повноважень. Так, відповідно до частини першої статті 49 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» повноваження депутатів місцевих рад починаються з моменту офіційного оголошення відповідною територіальною виборчою комісією на сесії ради рішення про підсумки виборів та визнання повноважень депутатів. Після чергових місцевих виборів 26 березня 2006 року сесії депутатів місцевих рад проходили в період з 14 квітня до 11 липня 2006 року, тож саме в цей період депутати набули своїх повноважень. Перші сесії депутатів місцевих рад, обраних на чергових виборах 31 жовтня 2010 року, почали проходити із середини грудня 2010 року. Якщо уважно порохувати строки повноважень депутатів, обраних у 2006 році (від початку роботи перших сесій депутатів, обраних у 2010 році), не виходить встановлений Конституцією чотирирічний строк повноважень — реальний строк перевищує конституційний аж на 5-8 місяців!

Отже, ми отримали ситуацію, в якій порушуються норми Основного Закону України. А конституційно встановлений чотирирічний строк повноважень представницьких органів місцевого самоврядування, обраних на чергових місцевих виборах

2006 року, реально становить майже 5 років. У такій ситуації порушуються одразу три основні принципи виборів: законності, періодичності, рівного виборчого права.

Нові зміни, внесені до Конституції України Законом України «Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 1 лютого 2011 року № 2952-VI [11] (далі - Закон про внесення змін до Конституції України від 1 лютого 2011 року), знову лише частково вирішують ситуацію щодо строків повноважень виборних органів в Україні.

Справа в тому, що Закон про внесення змін до Конституції України від 1 лютого 2011 року, з одного боку, вирішив питання щодо однакового строку повноважень виборних органів місцевого самоврядування, встановивши, по-перше, в частинах першій і другій статті 141 Конституції України, що строк повноважень депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, обраних на чергових виборах, становить 5 років; по-друге, в частині третій статті 141 Конституції України сказано, що чергові місцеві вибори відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень відповідної ради чи відповідного голови, обраного на чергових виборах. Нагадаємо, що попередні чергові місцеві вибори відбулися 31 жовтня 2010 року, тому автори Закону, напевно, відштовхуючись від цієї дати, визначили: «Чергові вибори сільських, селищних, міських, районних, обласних рад, сільських, селищних, міських голів відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень відповідної ради чи відповідного голови, обраних на чергових виборах» (частина третя статті 141 Конституції України зі змінами від 1 лютого 2011 року).

Але, з іншого боку, Закон про внесення змін до Конституції України від 1 лютого 2011 року заклав проблему належної реалізації принципу періодичних виборів і, як наслідок, принципу рівності на президентських і парламентських виборах (мається на увазі тривалість перебування на посаді Президента України або народних депутатів України, обраних на чергових виборах).

Зокрема за підходом, закладеним у Законі про внесення змін до Конституції України від 1 лютого 2011 року щодо строків повноважень виборних органів місцевого самоврядування, при визначенні дати голосування на чергових місцевих виборах в основу розрахунків, скоріш за все, покладено дату проведення голосування на попередніх чергових місцевих виборах, які відбулися 31 жовтня 2010 року. Отже, і в Законі про внесення змін до Конституції України від 1 лютого 2011 року визначено, що чергові місцеві вибори відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого

року повноважень відповідної ради чи відповідного голови, обраних на чергових виборах (частина третя статті 141 Конституції України).

Незрозумілим залишається підхід законодавця щодо визначення в Законі про внесення змін до Конституції України від 1 лютого 2011 року дати проведення чергових парламентських та президентських виборів.

Нагадаємо, що передостанні парламентські вибори відбулися 30 вересня 2007 року – це були позачергові вибори до Верховної Ради України. Відповідно до пункту 15 розділу XV «Перехідні положення» Закону про внесення змін до Конституції України від 1 лютого 2011 року встановлено, що чергові вибори до Верховної Ради України проводяться в останню неділю жовтня 2012 року. Отже, період між попередніми і наступними парламентськими виборами становить 5 років і 1 місяць. Напевно, якщо щодо призначення дати чергових місцевих виборів автори Закону використовували підхід, в основу якого для розрахунку наступних чергових виборів була покладена дата проведення попередніх виборів, то у випадку з визначенням дати чергових парламентських виборів цей підхід використано не було, бо тоді за текстом змін до Конституції щодо дати наступних парламентських виборів мала б стояти така фраза: «Чергові вибори до Верховної ради України проводяться в останню неділю вересня 2012 року». У такому разі виконувався б конституційний припис, встановлений положеннями частини першої статті 76 Конституції України, в редакції, зміненій цим самим Законом про внесення змін до Конституції України від 1 лютого 2011 року щодо п'ятирічного строку повноважень Верховної Ради України.

Ще одне питання, яке логічно пов'язане з попереднім, залишається без відповіді. А саме: на який строк обирається виборний орган у разі проведення позачергових виборів? Цей строк має дорівнювати конституційно встановленому строку для виборних органів, сформованих на чергових виборах, чи строку, який залишився до закінчення повноважень виборного органу, сформованого на чергових виборах, повноваження якого були достроково припинені?

Проблема визначення строків повноважень представницьких органів та дати проведення голосування на виборах пов'язана з неоднозначною конституційною регламентацією зазначених питань та, як результат, постійними змінами виборчого законодавства в рамках приписів однієї конституційної норми. Причиною ж виникнення цієї проблематики, на наш погляд, є закладена в текст Конституції України концептуально помилкова позиція щодо підходу до призначення дати голосування по виборах в Україні. Слід звернути увагу, що процес розробки та застосування виборчого законодавства є одним із показників належної реалізації установчої влади в державі. Тому, відповідно, і проблеми, пов'язані із

законодавчими процедурами щодо розробки та прийняття виборчих законів, також впливають на якість і легітимність установчих процедур. А для того щоб уникнути виникнення в суспільстві будь-яких сумнівів щодо законності рішень, прийнятих у процесі призначення виборів, та легітимності сформованих представницьких органів влади (як результат здійснення цих рішень), слід якнайшвидше вирішити суто технічне питання щодо визначення єдиного порядку розрахунків дати проведення голосування на виборах, який би не порушував основних принципів виборів - періодичних і рівних.

Референдум як форма здійснення прямої установчої влади полягає в тому, що народ шляхом голосування приймає рішення з важливих питань державного та місцевого значення. Референдуму, як і виборам, притаманна остаточність та обов'язковість їх результату й неможливість перегляду рішень, прийнятих на ньому, будь-яким органом влади. Ця ознака підтверджує належність референдуму до однієї з форм реалізації установчої влади.

Конституційне регулювання референдумів в Україні зведене до приписів, якими визначено:

- право громадян брати участь у всеукраїнському та місцевому референдумах (частина перша статті 38 Конституції України);
- суб'єктів ініціювання проведення референдуму - народна ініціатива (стаття 72 Конституції України), Верховна Рада України (стаття 85 Конституції України);
- суб'єктів, уповноважених призначати референдум, Верховна Рада України, Президент України;
- вимогу обов'язковості вирішення питання про зміну території України всеукраїнським референдумом (стаття 73 Конституції України);
- затвердження на всеукраїнському референдумі законопроекту про внесення змін до розділу I «Загальні засади», розділу III «Вибори. Референдум» і розділу XIII «Внесення змін до Конституції України», прийнятого не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України;
- недопустимість проведення референдуму щодо законопроектів з питань податків, бюджету та амністії (стаття 74 Конституції України).

Організація і порядок проведення референдумів, згідно з пунктом 20 частини першої статті 92 Конституції України, визначаються виключно законами України. Протягом усього періоду існування незалежної України ці питання регулювалися Законом України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 року № 1286-XII [12] у частині, що не суперечила Конституції України, а з 28 листопада 2012 року у зв'язку з втратою чинності зазначеного Закону — Законом України «Про всеукраїнський референдум» від 6 листопада 2012 року № 5475-VI [14]; також питання організації і проведення референдумів врегульовані Законом України

«Про Центральну виборчу комісію» від 30 червня 2004 року № 1932-IV [14].

У зв'язку з набуттям чинності Закону України «Про Всеукраїнський референдум» в Україні виникла ситуація, в якій громадяни стали позбавленими можливості реалізації конституційного права брати участь у місцевому референдумі (закріпленого положенням частини першої статті 38 Конституції України) та права на участь у здійсненні місцевого самоврядування через право вирішувати питання місцевого значення шляхом місцевого референдуму (закріпленого положенням статей 3, 7 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»), бо новий Закон України «Про місцеві референдуми» Верховна Рада України не прийняла, а той, що передбачав механізм реалізації зазначеного права, визнаний нечинним.

Виходить, що положення пункту 4 розділу XIII Закону України «Про Всеукраїнський референдум» від 6 листопада 2012 року № 5475-VI суперечать положенням статей 21, 22 Конституції України, якими закріплено принципи непорушності прав і свобод людини, недопущення скасування конституційних прав і свобод і звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів.

Напевно, зазначеної проблеми не виникло б у разі, якщо б у пункті 4 Розділу XIII Закону України «Про Всеукраїнський референдум» від 6 листопада 2012 року № 5475-VI передбачалося таке: «Визнати з дня офіційного оприлюднення цього Закону такими, що втратили чинність, положення Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» щодо організації і проведення всеукраїнських референдумів».

Але тепер вирішення цього питання можливе шляхом визначення серед пріоритетних питань розгляду на порядку денному Верховної Ради України питання щодо прийняття Закону України «Про місцеві референдуми».

Висновки. На основі аналізу дослідження можна зробити такі висновки: 1) слід якнайшвидше вирішити питання щодо визначення єдиного порядку розрахунків дати проведення голосування на виборах, який би не порушував основні принципи виборів - періодичних і рівних; 2) серед пріоритетних питань розгляду на порядку денному Верховної Ради України має бути питання прийняття Закону України «Про місцеві референдуми».

Л і т е р а т у р а

1. Шипілов Л.М. Принцип народовладдя і його здійснення в Україні: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / Л.М. Шипілов. - Х., 2004. - 208 с.
2. Про вибори Президента України: Закон України від 5 березня 1999 року № 474 - XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1999. - № 14. - Ст. 81.

3. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 11 листопада 2011 року № 4061-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2012. - № 10-11. - Ст. 73.

4. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 10 липня 2010 року № 2487-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2010. - № 35-36. - Ст. 491.

5. Максакова Р.М. Вибори як форма реалізації установчої влади в Україні: актуальні питання сьогодення / Р.М. Максакова // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2010. - № 1. - С. 52-59.

6. Максакова Р.М. Верховна Рада Автономної Республіки Крим: проблеми взаємовідносин з Верховною Радою України, визначення місця в системі органів влади та строку повноважень / Р.М. Максакова // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право: зб. наук. пр. - К: Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління, 2010. - Вип. 1. - С. 17-28.

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положення частини восьмої статті 83 Конституції України у системному зв'язку з положеннями частин шостої, сьомої статті 83, пункту 9 частини першої статті 106, частин третьої, четвертої статті 114 Конституції України від 28 квітня 2009 року № 8-рп/2009 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=35278>.

8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про визнання такою, що втратила чинність, Постанови Верховної Ради України «Про призначення позачергових виборів депутатів Тернопільської обласної ради» від 10 червня 2009 року № 14-рп/2009 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=35278>.

9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Київської міської ради щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 141 Конституції України від 4 червня 2009 року № 13-рп/2009 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=35278>.

10. Вісник Конституційного Суду України. - 2010. - № 5. - С. 36-49.

11. Закон України «Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 1 лютого 2011 року № 2952-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2952-17>.

12. Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 року № 1286-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1991. - № 33. - Ст. 443.

13. Про Всеукраїнський референдум: Закон України від 6 листопада 2012 року № 5475-VI // Офіційний вісник України. - 2012. - № 92. - Ст. 3729.

14. Закон України «Про Центральну виборчу комісію» від 30 червня 2004 року № 1932-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 36. - Ст. 448.

References

1. Shypilov L.M. Pryncyp narodovladdja i jogo zdziennja v Ukraini: dys. kand. juryd. nauk: spec. 12.00.01 / L.M. Shypilov. - H., 2004. - 208 s.

2. Pro vybory Prezydenta Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 5 bereznja 1999 roku № 474 - XIV // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy (VVR). - 1999. - № 14. - St. 81.

3. Pro vybory narodnyh deputativ Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 11 lystopada 2011 roku № 4061-VI // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy. - 2012. - № 10-11. - St. 73.

4. Pro vybory deputativ Verhovnoi' Rady Avtonomnoi' Respubliky Krym, miscevyh rad ta sil's'kyh, selyshnyh, mis'kyh goliv: Zakon Ukrainy vid 10 lypnja 2010 roku № 2487-VI // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy. - 2010. - № 35-36. - St. 491.

5. Maksakova R.M. Vybory jak forma realizacii' ustanovchoi' vlady v Ukraini: aktual'ni pytannja s'ogodennja / R.M. Maksakova // Bjuletен' Ministerstva justycii' Ukrainy. - 2010. - № 1. - S. 52-59.

6. Maksakova R.M. Verhovna Rada Avtonomnoi' Respubliky Krym: problemy vzajemovidnosyn z Verhovnoju Radoju Ukrainy, vyznachennja misca v systemi organiv vlady ta stroku povnovazhen' / R.M. Maksakova // Naukovyj visnyk Akademii' municypal'nogo upravlinnja. Serija: Pravo: zb. nauk. pr. - K: Vydavnycho-poligrafichnyj centr Akademii' municypal'nogo upravlinnja, 2010. - Vyp. 1. - S. 17-28.

7. Rishennja Konstytucijnogo Sudu Ukrainy u spravi za konstytucijnym podannjam Prezydenta Ukrainy shhodo oficijnogo tлумachennja polozhennja chastyh vos'moi' statti 83 Konstytucii' Ukrainy u systemnomu зв'язку z polozhennjamy chastyh shostoї, s'omoi' statti 83, punktu 9 chastyh pershoї statti 106, chastyh tret'oi', chetvertoi' statti 114 Konstytucii' Ukrainy vid 28 kvitnja 2009 roku № 8-rp/2009 [Elektronnyj resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=35278>.

8. Rishennja Konstytucijnogo Sudu Ukrainy u spravi za konstytucijnym podannjam Prezydenta Ukrainy shhodo vidpovidnosti Konstytucii' Ukrainy (konstytucijnosti) Postanovy Verhovnoi' Rady Ukrainy «Pro vyznannja takuju, shho vtratyla chynnist'», Postanovy Verhovnoi' Rady Ukrainy «Pro pryznachennja pozachergovyh vyboriv deputativ Ternopil's'koi' oblasnoi' rady» vid 10 chervnja 2009 roku № 14-rp/2009 [Elektronnyj resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=35278>.

9. Rishennja Konstytucijnogo Sudu Ukrainy u spravi za konstytucijnym podannjam Kyi'vs'koi' mis'koi' rady shhodo oficijnogo tлумachennja polozhen' chastyh pershoї, drugoi' statti 141 Konstytucii' Ukrainy vid 4 chervnja 2009 roku № 13-rp/2009 [Elektronnyj resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=35278>.

doccatalog/list?currDir=35278.

10. Visnyk Konstytucijnogo Sudu Ukrainy. - 2010. - № 5. - S. 36-49.

11. Zakon Ukrainy «Pro vnesennja zmin do Konstytucii Ukrainy shhodo provedennja chergovyh vyboriv narodnyh deputativ Ukrainy, Prezidenta Ukrainy, deputativ Verhovnoi Rady Avtonomnoi Respubliky Krym, miscevyh rad ta sil's'kyh, selyshhnyh, mis'kyh goliv» vid 1 ljutogo 2011 roku № 2952-VI [Elektronnyj resurs]. - Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2952-17>.

12. Zakon Ukrainy «Pro vseukrai'ns'kyj ta miscevi referendumy» vid 3 lypnja 1991 roku № 1286-XII // Vidomosti Verhovnoi Rady URSR. - 1991. - № 33. - St. 443.

13. Pro Vseukrai'ns'kyj referendum: Zakon Ukrainy vid 6 lystopada 2012 roku № 5475-VI // Oficijnyj visnyk Ukrainy. - 2012. - № 92. - St. 3729.

14. Zakon Ukrainy «Pro Central'nu vyborchu komisiju» vid 30 chervnja 2004 roku № 1932-IV // Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy. - 2004. - № 36. - St. 448.

Шевченко І.Ю. ПРАВО ГРАЖДАН УЧАСТВОВАТЬ В ВЫБОРАХ И РЕФЕРЕНДУМАХ В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ РЕАЛИЗАЦИИ

В статье проанализированы наиболее актуальные проблемы реализации прав граждан участвовать в выборах и референдумах в Украине и предложены возможные пути их решения. Автор пришла к таким выводам: 1) следует быстрее решить технический вопрос: определить единый порядок расчетов даты проведения голосования на выборах, который бы не нарушал основные принципы выборов - периодических и равных; 2) среди приоритетных вопросов рассмотрения в

повестке дня Верховной Рады Украины должен быть вопрос о принятии Закона Украины «О местных референдумах».

Ключевые слова: выборы, избирательное законодательство, голосование, Конституция Украины, принципы выборов, референдум, срок полномочий, учредительная власть.

Shevchenko I. THE RIGHT OF CITIZENS TO PARTICIPATE IN ELECTIONS AND REFERENDUMS IN UKRAINE: PROBLEMS OF IMPLEMENTATION

The paper analyzes the most pressing problems of citizens' rights to participate in elections and referendums in Ukraine and the possible solutions. The authors came to the following conclusions: 1) that quickly resolve technical issues: a single procedure to determine the date of the calculation of voting in elections, which would not violate the basic principles of the election- periodic and equal elections, 2) consideration of the priority issues on the agenda of the Verkhovna Rada of Ukraine shall be the adoption of the Law of Ukraine «On local referendums».

Keywords: elections, electoral law, voting, the Constitution of Ukraine, the principles of elections, referendum, term of appointments, constituent power.

Шевченко І.Ю. - слухач магістратури державного управління Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Рецензент: **Новакова О.В.**, доктор політичних наук, професор кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

Стаття подана 05.06.2013